

Cilj poti je pot sama

Romani Evalda Flisarja so brez dvoma že leta med najbolj brani knjigami v Sloveniji. To predvsem pomeni, da gre za pisatelja, ki je v času, ne preveč naklonjenem knjigi, in v prostoru, ki se kljub pomenu literature v ohranitvi narodove identitete ne more pohvaliti z višjo stopnjo bralske kulture, iznašel pripovedno formulo, s katero lahko pritegne bralčevo pozornost. Ta fenomen brano sti Flisarjevih romanov, v katerih ni zniževana, temveč, nasprotno, nenehno zviševana umetniška raven, zasluži, da bi ga literarnokritičsko in kulturnosociološko raziskali. K takšni vsestranski raziskavi bo verjetno prispeval tudi pisateljev zadnji roman z naslovom *Potovanje predaleč*, ki je pred iztekom lanskega leta izšel pri Vodnikovi založbi v Ljubljani.

Potovanje predaleč govori o še enem Flisarjevem potovanju v Indijo, kjer je skušal, kot pripovednik in hkrati lik romana, najti nekdanjega učitelja Jogando ter dokončno rešiti največjo uganko in razkriti resnico o sebi in svetu.

Flisar je gotovo najstrastnejši popotnik med sodobnimi slovenskimi pisatelji. O mnogih svojih dosedanjih potovanjih je napisal več izvrstnih romanov. V teh je slovenskemu bralcu zelo sugestivno približal manj znane kraje, toda drugače, močnejše in globlje, kot to zmore tako imenovana potopisna literatura, ki ne presega opisov pokrajin, ljudi in njihovih navad oziroma faktografije. Obenem pa je razširil svetovljansko obzorje, objeto s slovenskim jezikom, iz katerega čarodejno izraščajo njegove čudovite in očarajoče romaneskne zgodbe.

V *Potovanju predaleč* se Flisar še enkrat, na drugačen način, spušča v nepremagljivo privlačno pustolovščino iskanja smisla človeka in življenja. Hkrati pa v enako privlačno in negotovo pustolovščino pripovedne igre, ki pri njem, poleg tega, da govori o resničnih krajih, osebah in dogodkih, ustvarja magični svet pripovednega teksta, v katerem se s pomočjo ustvarjalne domišljije prepletajo resnične življenjske izkušnje z enako resničnimi sanjami, prividi in predstavami.

Lahko rečemo, da je roman *Potovanje predaleč*, tako kot večina Flisarjevih proznih del doslej, žanrsko najbližji pikaresknemu oziroma potepuškem romanu. Toda tistemu sodobnemu, ki je ohranil spomin na to zvrst avtentičnega španskega romana iz šestnajstega in sedemnajstega stoletja in se z zavestjo pisateljev o različnih zmožnostih, ki jih je potrdil razvoj romanopisja do danes, oddaljil od njega. Spominja na pikareskni izvornik, ki je bil praviloma avtobiografska izpoved potepuha in opisovanje njegovih razburljivih življenjskih dogodovčin. Toda od v njem najpogosteje opisanega krutega boja z vsemi sredstvi za preživetje v surovem svetu se bistveno razlikuje z zastopanimi drugačnimi življenjskimi nazori. Čeprav tudi v *Potovanju predaleč*, kot tudi v pikaresknemu

romanu, katerega največja literarna kvaliteta je bilo realistično opisovanje, osrednji lik povezuje posamezne fragmente, ti niso popolnoma samostojni, temveč so povezani in premišljeno vgrajeni v konsistentno romaneskno celoto. V Flisarjevem romanu, v katerem se tudi realno spreminja v nerealno, in obratno, je nekdanji pikareskni antijunak z avtorjevo specifično humornostjo postal lik, ki ni ne junak ne antijunak.

V neimenovanem osrednjem liku, ki je potepuh skozi različne duhovne, tako religiozne kot filozofske svetove Zahoda, s katerim je neizbrisno zaznamovan, in Vzhoda, ki naj bi mu, kot upa, vrnil sicer drugačno vero v Boga in človeka oziroma izgubljeno trdno oporišče, ki mu ga izmika v Luciferju personificirani zahodnjaški racionalni um, se prepozna avtor, vendar ju ni mogoče popolnoma enačiti. Ne le zaradi opombe na začetku romana, ki pravi: »Vse osebe v tej knjigi so resnične – razen avtorja, ki je izmišljen.« Kajti tovrstna inverzija, kot posebnost v romanu uporabljenega postopka, s katero se premikajo in celo brišejo meje med resničnim in neresničnim oziroma med življenjem v človeku in zunaj njega, je plod toka pripovednikove zavesti, njegovih misli in občutkov ter predvsem njegove razigrane pripovedne domišljije.

Potovanje predaleč prikazuje Indijo, ki je bila s svojimi miti in legendami oziroma drugačno religijo in filozofijo že dolgo in je še vedno – posebno Evropejcem, pa tudi evropskim pisateljem, če se spomnimo le Hesseja – magnetno privlačna kot obljubljeni deželni duha. Videna iz neposredne bližine pa pokaže tako lep in očarljiv kot tudi grd in nesprejemljiv obraz. Prvi poraja, drugi, ki v resnici presega boschevsko infernalno imaginacijo, pa razblinja mnoge iluzije evropskega človeka o možnostih resnične izkoreninjenosti iz lastne miselne tradicije in osvobojenosti demona intelektualnega dvoma. Po mnenju avtorja, povedanega z glasom tako zunanega kot notranjega pripovednika, predvsem zato, ker »gre za dva različna teološka modela« oziroma »za dva nasprotujoča si cilja«. Kajti »hindujci verujejo, da je vse, kar obstaja, iz iste snovi kot univerzalno Bitje. Zato za hindujca cilj duhovne poti ne more biti drugo, kot da urešniči svojo enost z Bogom. Za kristjana je cilj radikalno drugačen: vzpostaviti mora odnos, pravilno razmerje z Bogom. Krščanski Bog ni v nobenem pogledu identičen s tistim, čemur kristjani pravimo duša.« Krščanski refleksi osrednjega lika v romanu in njegova še globlja navezanost na arhetipe in modele zahodne kulture oziroma načine in vsebine mišljenja, ki so jo zaznamovali in oblikovali tako starogrški kot tudi kasneje mnogi evropski misleci in pisatelji, ki so vplivali na zahodnjaško razumevanje telesa, uma, duha in duše, se kažejo kot nepremagljiva ovira na njegovi izbrani poti, ki naj bi ga privedla do popolnega spoznanja sebe, drugega in sveta nasploh. Čeprav skuša biti »med pionirji povezovanja dveh tako različnih civilizacij«, se sooča z razlikami, ki ločijo Zahod od Vzhoda, ki je, med drugim, določen z Budovim naukom, »da je življenje trpljenje; da so vir trpljenja želje; da je svoboda v odpovedi željam«. Ker popotnikovo »telo potuje hitreje kot duša«, njegovo popotovanje ne pripelje do povezovanja zahodnjaškega in vzhodnjaškega civilizacijskega kroga, temveč

do še prepričljivejšega spoznanja, da gre za bregove različnih svetov, ločenih z breznom, ki ga racionalni in nevrotični Evropejec ne more premostiti. Niti ne z luciferjevsko ciničnim humorjem, ki je z avtorjevim smislom za grotesko in sofizem ter njegovo močno ironijo in tudi avtoironijo vred, dodatna kvaliteta tega teksta. Seveda po naših zahodnjaskih merilih. Na njih v tej knjigi, v kateri gre »za razumevanje samega sebe, za slutnjo nekega transcendentnega smisla, ki morda je ali pa ni navzoč za praznino veselja«, temelji postavljanje nasproti trditvi: »Če hočeš vedeti, kam pelje pot, moraš najprej odkriti, kdo si« trditev: »Preveri, kdo si, pa boš vedel, kam pelje pot.«

Flisarjevo *Potovanje predaleč*, ki nas prepričuje, da je »tako majhna razdalja med vzvišenim in banalnim«, in v kateri se osrednji lik ne enkrat znajde tudi dobesedno »v lastnem dreku«, je še en zanimiv, pripovedno fascinanten in umetniško relevanten, čeprav nenavaden in ne s happy endom končan ljubezenski roman o potovanju, na koncu katerega se potrjuje, da je »potovati lepše kot priti na cilj«. Ali drugače povedano, da je cilj potovanje samo. Lahko rečemo, da drugega cilja v resnici niti ni. Ne obstaja, ali pa je le privid, ki je enako kot neobstoječe nedosegljiv. Oziroma je bolj oddaljen, ko se mu bližamo, tako kot je v romanu vse bolj oddaljen iskani učitelj Jogananda, ki je cilj poti osrednjega lika, ki je ne redko prepoznaven kot avtorjev zrcalni odsluk. Ali obratno, ker se na tej domišljijško in jezikovno igrivi, tako resnični kot tudi izmišljeni poti, iz katere se poraja roman, popotnik pojavlja kot podvojena ali potrojena osebnost, ki ne zna živeti v harmoniji s sabo. Je zloženka iz več fragmentiziranih jazov, ki so s svojimi verovanji in s svojimi dvomi med seboj v nasprotju in so si celo tuji. Ali kot za lik, ki je hkrati pripovedni subjekt, pravi sam avtor: »Z njim potuje senca, nekakšen dvojnik, alter ego, človek istih potez in v isti obleki, vendar popolnoma drug in drugačen.« In temu dodaja: »Zdi se mi, da prebivata v telesu tega popotnika dve samostojni osebi.« Ta igra zrcal nas privlači prav s svojimi pomnoženimi skrivnostmi in večpomenskostmi, ki so za bralca izziv na več ravneh, kajti redkokdo med nami ni razcepljena in znotraj sebe neusklajena osebnost. Flisar oziroma njegov potohodec, ki verjame, da je ljubezen »edina zaščita pred bolečino bivanja«, nas po Indiji vodi z ljubeznijo – ki je tudi njegov vodnik – v liku mlade in lepe Indijke Sumitre, ki je spodbuda in zadržek oziroma luč, ki ga vodi in hkrati zavaja. Ko se odloči, da se bo vrnil s potovanja, ne le zato, ker nista mogla prestopiti praga ljubezni, v pripisu k poslovilnemu pismu speči deklici, ki jo zapušča, ugotavlja, da je »napetost notranjih nesoglasij grozna, lahko pa je ustvarjalna«. Prav o tem nas prepričuje *Potovanje predaleč*, ki je hkrati tudi romansirana Flisarjeva avtopoetika. Flisar, ki ima po lastnih besedah »poleg vsega še to neprijetno in slaboumno navado, da se tudi sam nikdar ne izjasni, ali je to, o čemer piše, resnično ali izmišljeno, ampak prepušča bralcu, da se odloči, ali bere fikcijo ali faktografijo«, s tem romanom, v katerem pravi, da je domišljija zadnje, čemur se bo lahko odpovedal, potrjuje, da je domišljija res kraljica ustvarjalnosti. Sam verjamem, da je ustvarila tudi Stvarnika, za katerega verjamemo, da je ustvaril nas.